स्तरीय मैथिली भाषा र स्तरीय नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको व्यतिरेकी अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषय

दोस्रो वर्ष पाठ्यांश नं.-५९८ को

प्रयोजनका निम्ति

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नन्दलाल आचार्य

दोस्रो बर्षको क्रमाङ्क २१४०३१५/२०११

त्रि.वि.वि. र. नं. ४०७६४-९१

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष

शिक्षा शास्त्र सङ्काय,

नेपाली विभाग, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस,

मोरङ

२०६८/२०११

`

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस,
मोरङ, नेपाल

पत्र संख्या :-
च.नं. :-

प्रस्तुत **"स्तरीय मैथिली भाषा र स्तरीय नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको व्यतिरेकी अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र एम.एड दोस्रो वर्षका छात्र नन्दलाल आचार्यले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

....
(श्री प्रेमप्रसाद भट्टराई)
उप-प्राध्यापक
त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङ

मिति- २०६८।०४।१५
सन् - २०११।०७।३१

`

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस,

इन्द्रपुर, मोरङ, नेपाल

स्था. २०४८

नेपाली शिक्षण विभाग समिति

पत्र संख्या :-

च.नं. :-

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङका छात्र नन्दलाल आचार्यद्वारा प्रस्तुत **"स्तरीय मैथिली भाषा र स्तरीय नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको व्यतिरेकी अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्नातकोत्तर उपाधिका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

वाह्य परीक्षक- (प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी) ....

विभागीय प्रमुख- (अमृतप्रसाद आचार्य) ....

शोध निर्देशक- (प्रेमप्रसाद भट्टराई) ....

मिति- २०६८।०५।२०

`

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षण विभाग, सुकुना बहुमुखी क्याम्पसअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष पाठ्यांश नं. ५९८ (नेपाली विषय) को प्रयोजनका लागि तयार पारिएको प्रस्तुत **"स्तरीय मैथिली भाषा र स्तरीय नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको व्यतिरेकी अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु उप-प्रा. प्रेमप्रसाद भट्टराईज्यूको कुसल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । अन्य अनगिन्ती कार्यहरू थाँती नै राखी आफ्नो अमूल्य समय मलाई दिएर मेरो शोधकार्यमा महŒवपूर्ण सहयोग गर्दिनु भएकोमा उहाँलगायत नेपाली शिक्षण विभागका विभागीय प्रमुख उप-प्रा. अमृतप्रसाद आचार्य, गुरुहरू उप-प्रा. गेहेन्द्र खनाल, प्रा. भुवनहरि कोइराला, सह-प्रा. विनोदप्रसाद सुवेदी र सह-प्रा डा. कामानन्द देवप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मैथिली समाजमा विगत २४ वर्षदेखि घुलमिल भएकाले पनि मलाई कथ्य भाषाको जानकार हुने सौभाग्य मिलेको थियो । यद्यपि मसँग स्तरीय मैथिली भाषामा अनगिन्ती द्विविधाहरू थिए । प्रायः भाषिक रूपमा मैथिली व्याकरण र पुस्तकमा केही न केही फरक पाइनाले स्तरीय व्याकरणिक कोटि ठम्याउनु चानचुने कुरा थिएन । यस्तो अवस्थामा शोधपत्र लेखनका क्रममा आइपरेका जटिलताहरूको निराकरणमा चारैतिर भौतारी रहँदा मैथिली भाषाका लेखक र वक्ताका रूपमा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा परिचित मैथिली साहित्य परिषद्, राजविराजका अध्यक्ष देवेन्द्र मिश्र र झन्झारपुर (भारत)का डा. दीपक कुमार सिंहको भरमग्धुर सहयोग र सद्भाव पाएँ । उहाँहरूप्रति आभारी छु ।

स्तरीय मैथिली भाषाको जानकारी राखी अतुलनीय सहयोग पुऱ्याउने राजविराज-९ की आयुषी झा, पाठ्य-सामग्री उपलब्ध गराएर गुण लगाउने लिटिल फ्लावर उच्च माध्यमिक विद्यालयकी शिक्षिका पूजन न्यौपाने उपाध्याय, सगरमाथा साहित्य परिषद्का सचिव मनोहर पोखरेल, कुमार बब्लु, लक्ष्मी रिजाल, अभितकुमार चौधरी, सन्तोषकुमार अधिकारी, मैथिली सन्दर्भ पुस्तकालय, महेन्द्र विन्देश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, राजविराज पुस्तकालय परिवारको स्तुत्य सहयोगको ऋणी छु । त्यस्तै यथाशीघ्र टङ्कन तथा मुद्रण गरिदिने ललित दत्त, लेखन सामग्री सङ्कलन तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउने गरिमा आचार्यलगायत यस शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि लिइएका सन्दर्भ सामग्रीका लेखकहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता जाहेर गर्दछु ।

....

(नन्दलाल आचार्य)
छात्र
क्रमाङ्क २१४०३१५/२०११
त्रि.वि.वि. र. नं.४०७६४-९१

मिति : २०६८।०४।१०
सन् - २०११।०७।३१

विषय-सूची

अध्याय- एक

शोध-परिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	शोधशीर्षक	३
१.३	शोधप्रयोजन	३
१.४	समस्याकथन	३
१.५	शोधका उद्देश्यहरू	३
१.६	अध्ययनको औचित्य	४
१.७	अध्ययन विधि	४
१.८	अध्ययनको सीमा	५
१.९	पूर्वकार्यको समीक्षा	५
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	६

अध्याय- दुई

व्यतिरेकी विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	परिचय	७
२.२	व्यतिरेकी विश्लेषणको उपयोगिता	७
२.३	व्यतिरेकी विश्लेषणको प्रक्रिया	८
२.४	व्यतिरेकी विश्लेषण र त्रुटि विश्लेषण बीच सम्बन्ध	९

अध्याय- तीन

मैथिली भाषाको वर्तमान स्थिति र स्तरीय मैथिली भाषाको व्याकरणात्मक स्वरूप

३.१	मैथिली भाषाको वर्तमान स्थिति	१०
३.१.१	मैथिली भाषा र यसका भाषिका	१०
३.१.२	नेपाल-तराई भाषिका	११
३.१.३	स्तरीय मैथिली भाषिका	११
३.१.४	क्षेत्र तथा मातृभाषी	१२
३.२	स्तरीय मैथिली र नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक स्वरूप	१२

३.२.१ शब्दको कार्यात्मक वर्गीकरण १२
३.२.१.१ नाम १२
३.२.१.२ सर्वनाम १३
३.२.१.३ विशेषण १४
३.२.१.४ क्रिया १५
३.२.१.५ अव्यय १६
३.२.२ व्याकरणिक कोटिहरू. १७
३.२.२.१ लिङ्ग १७
३.२.२.२ वचन १८
३.२.२.३ पुरुष १८
३.२.२.४ आदरार्थी १८
३.२.२.५ कारक-विभक्ति १९
३.२.२.६ काल १९
३.२.२.७ पक्ष २०
३.२.२.८ भाव २२
३.२.२.९ वाच्य २३
३.२.२.१० करण-अकरण २४

अध्याय- चार

स्तरीय मैथिली भाषा र नेपाली भाषाका विभक्तिका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

४.१ लिङ्ग २५
४.१.१ नामको लिङ्ग २६
४.१.२ सर्वनामको लिङ्ग २६
४.१.३ विशेषणको लिङ्ग २७
४.१.३.१ भेदक-भेद्यमा लिङ्ग २७
४.१.४ क्रियाको लिङ्ग २८
४.१.४.१ आदरार्थी रूप र लिङ्ग २८
४.१.५ सारांश २९
४.२ वचन २९
४.२.१ नामको वचन २९
४.२.१.१ सङ्ख्येय नाम र वचन ३०
४.२.१.२ असङ्ख्येय नाम र वचन ३०
४.२.२ सर्वनामको वचन ३१
४.२.३ विशेषणको वचन ३१
४.२.४ क्रियाको वचन ३२
४.२.५ सारांश ३२
४.३. पुरुष ३३
४.३.१ सर्वनामको पुरुष ३५
४.३.२ क्रियाको पुरुष ३५
४.३.३ पुरुषका आदर तह ३६
४.३.३.१ आदररहित ३६

४.३.३.२ सामान्य आदर ३६
४.३.३.३ विशेष आदर ३७
४.३.३.४ उच्च आदर र उच्चत्तम आदर ३७
४.३.४ सारांश ३७
४.४ कारक-विभक्ति ३७
४.४.१ अर्थका आधारमा कारक ३८
४.४.१.१ कर्ता कारक ३८
४.४.१.२ कर्म कारक ३९
४.४.१.३ करण कारक ३९
४.४.१.४ सम्प्रदान कारक ३९
४.४.१.५ अपादान कारक ४०
४.४.१.६ सम्बन्ध कारक ४०
४.४.१.७ अधिकरण कारक ४१
४.४.२.रूपका आधारमा कारक ४१
४.४.२.१ सरल कारक ४१
४.४.२.२ तिर्यक् कारक ४२
४.४.३ सारांश ४३

अध्याय- पाँच

स्तरीय मैथिली र नेपाली भाषाको काल, पक्ष, भाव र वाच्यका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन

५.१ काल ४४
५.१.१ वर्तमान काल ४४
५.१.२ भूत काल ४५
५.१.३ भविष्यत् काल ४६
५.१.४ सारांश ४८
५.२ पक्ष ४९
५.२.१ सामान्य पक्ष ४९
५.२.२ अपूर्ण पक्ष ४९
५.२.३ पूर्ण पक्ष ५०
५.२.४ अभ्यस्त पक्ष ५०
५.२.५ अज्ञात पक्ष ५१
५.२.६ सारांश ५१
५.३ भाव ५१
५.३.१ सामान्यार्थक भाव ५२
५.३.२ विध्यर्थक भाव ५३
५.३.२.१ आज्ञार्थक भाव ५३
५.३.२.२ इच्छार्थक भाव ५३
५.३.३ अनिश्चयार्थक भाव ५४
५.३.३.१ संभावनार्थक भाव ५४

`

५.३.३.२ सङ्केतार्थक भाव ५४
५.३.४ प्रश्नार्थक भाव ५५
५.३.५ करण र अकरण भाव ५५
५.३.६ प्रेरणार्थक भाव ५६
५.३.७ सारांश ५६
५.४ वाच्य ५६
५.४.१ कर्तृ वाच्य ५७
५.४.२ कर्म वाच्य ५८
५.४.३ भाव वाच्य ५८
५.४.४ सारांश ५९

अध्ययन- छ

मैथिली भाषीले स्तरीय नेपाली भाषा प्रयोगमा गर्ने त्रुटि क्षेत्रको पहिचान र निराकरणका उपाय

६.१. भाषिक एकाइका दृष्टिले त्रुटिहरू ६०
६.१.१ उच्चारगत त्रुटिहरू ६०
६.१.२ लिपिजनित तथा वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू ६१
६.१.३ रूपगत त्रुटिहरू ६१
६.१.४ पदावलीगत त्रुटिहरू ६२
६.१.५ वाक्यगत त्रुटिहरू ६३
६.१.६ अर्थगत त्रुटिहरू ६३
६.१.७ सङ्कथनगत त्रुटिहरू ६४
६.२ सिकाइ प्रक्रियागत त्रुटिहरू ६५
६.३ अतिसामान्यीकरणगत त्रुटिहरू ६५
६.४ त्रुटि निराकरणका उपायहरू ६६

अध्याय -सात

उपसंहार

७.१ निष्कर्ष ६७
७.२ शैक्षणिक उपयोग ६९
७.३ सुझाव ६९
सन्दर्भ-ग्रन्थ सूची ७०

`